

UDK

811.512.161'367.625

Makale türü:

1.02 Genel bilimsel makale

Kabul edildi: 25.02.2017

Revize : 12.03.2017

Onaylandı : 10.04.2017

TÜRKÇEDE FİİLİMSİLER

Prof. Dr. Mariya LEONTİĆ

“Gotse Delçev” Üniversitesi, Üniversitesi - İştıp, Makeonya
marija.leontik@ugd.edu.mk

ÖZET

Bu yazıda Türk dilindeki isim-fiilleri, sıfat-fiilleri ve zarf-fiilleri işleyeceğiz. İsim-fiiller, sıfat-fiiller ve zarf-fiiller Türkçenin morfolojisinde çok önemli elemandır. Türkçede isim-fiiller, sıfat-fiiller ve zarf-fiiller farklı eklerle oluşur. Türkçede isim-fiill ekleri -mAk (-mak, -mek), -mA (-ma, -me), -İş (-iş, -iş, -uş, -üş), sıfat-fiil ekleri -An (-an, -en), -r, (I)r, -Ar (-ar, -er), -mAZ (-maz, -mez), -AcAk (-acak, -ecek), -mIş (-mı, -miş, -mu, -müş), -Dık+I (-dık, -dik, -duk, -dük, -tık, -tik, -tuk, -tük), -AsI (-ası, -esi), zarf-fiil ekleri ise -A...A (-a, -e), -ArAk (-arak, -erek), -Ip (-ıp, -ip, -up, -üp), -IncA (-ınca, -ince, -unca, -ünce), -All (-alı, -eli), -mAdAn (-madan, -meden), -mAksIzIn (-maksızın, -meksizin), -(I)r...mAZ (-r...maz, -r...mez), -ken, -Dıkça (-dıkça, -dikçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, -tukça, -tükçe), -DIğIndA (-dığında, -diğinde, -duğunda, -düğünde, -tığında, -tiğinde, -tuğunda, -tüğünde). Yazımızda bu eklerin anlamlarını işleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: isim-fiiller, sıfat-fiiller ve zarf-fiiller.

UDK

811.512.161'367.625

Article type:

1.02 Overview scientific article

Received : 25.02.2017

Revise : 12.03.2017

Accepted : 10.04.2017

THE PREDICATIVE VERBS, PARTICIPLES AND GERUNDS IN TURKISH LANGUAGE

Prof. Mariya LEONTIÇ PhD

„Goce Delcev“ University - Stip, Macedonia

marija.leontik@ugd.edu.mk

ABSTRACT

This study addresses predicative verbs, participles and gerunds in Turkish language. Predicative verbs, participles and gerunds are very important elements in Turkish morphology. Turkish predicative verbs, participles and gerunds have several suffixes. Predicative verb suffixes are -mAk (-mak, -mek), -mA (-ma, -me), -Iş (-ış, -iş, -uş, -üş), participle suffixes are -An (-an, -en), -r, (I)r, -Ar (-ar, -er), -mAz (-maz, -mez), -AcAk (-acak, -ecek), -mİş (-miş, -miş, -muş, -müş), -Dık+I (-dık, -dik, -duk, -dük, -tık, -tik, -tuk, -tük), -AsI (-ası, -esi) and gerunds suffixes are -A...A (-a, -e), -ArAk (-arak, -erek), -Ip (-ıp, -ip, -up, -üp), -IncA (-ınca, -ince, -unca, -ünce), -AlI (-alı, -eli), -mAdAn (-madan, -meden), -mAksIzIn (-maksızın, -meksizin), -(I)r ...mAz (-r...maz, -r...mez), -ken, -Dıkça (-dıkça, -dikçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, -tukça, -tükçe), -DIğIndA (-dığında, -diğinde, -duğunda, -dügünde, -tığında, -tiğinde, -tuğunda, -tüğünde). In this study I shall discuss the semantic properties of these suffixes.

Key word: predicative verbs, participles, gerunds.

1. GİRİŞ

Fiillerin özelliklerini içeren fakat asıl fiil görevini yapmayan kelimelere fiilimsi deriz.

Çekimli fiiller kendi fiil kök ve gövdelerine kip, zaman, kişi ve sayı eklerini alarak çekime girerler ve bir yargı ifade ederler.

Fiilimsiler, fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle oluşurlar fakat çekime girmezler ve bir yargı bildirmezler.

Fiilimsiler, anlamları ve görevleri bakımından üçe ayrılır:

a) İsim-fiiller (mastarlar, infinitifler)

b) Sıfat-fiiller (partisipler)

c) Zarf-fiiller (gerundiumlar)

Fiilimsiler, fiillerin dönüşmüş şekilleridir; sıfata dönüşüyorsa sıfat-fiil; zarfa dönüşüyorsa zarf-fiil; isme dönüşüyorsa isim-fiildir. Ör. Çocuk okuyor ve öğreniyor. (bu cümlede oku- ve öğren-fiilleri var). *Okuyan* çocuk öğreniyor. (okuyan: sıfat-fiil); Çocuk *okuyarak* öğreniyor. (okuyarak: zarf-fiil); Çocuk *okumak* ile öğreniyor. (okumak: isim-fiil).

İsim-fiiller, sıfat-fiiller, zarf-fiiller belirli isim-fiil ekleri, sıfat-fiil ekleri ve zarf-fiil ekleri ile yapılır.

2. İSİM-FİİLLER (MASTARLAR, İNFİNİTİFLER)

Fiil kök ve gövdelerine isim-fiil ekleri gelerek isim-fiiller yapılır. Türkçede -mAk (-mak, -mek), -mA (-ma, -me), -Iş (-ış, -iş, -uş, -üş) ekleri isim-fiil yapan eklerdir.

İsim-fiiller, fiillerin adlarıdır. İsim-fiiller, kişi ve zamana bağlı olmadan fiillerin adlarını bildirirler.

-mAk (-mak, -mek) ekini alan isim-fiiller: Bu ek basit, türemiş ve birleşik fiillere gelerek hareketin adını bildirir; yani isim-fiildir. -mAk ekini alan isim-fiilin temel görevi, fiilleri adlandırmaktır. Ör. al-mak, yaşa-mak, yorul-mak, uzat-mak, uğraş-mak, bekle-mek, yüksel-mek, yeşillen-mek, cesaretlen-mek, vazgeç-mek, gelebil-mek, sorabil-mek, anlam ver-mek, tavsiye et-mek, emin ol-mak, dost ol-mak, iyilik et-mek vs.

-mAk ekini alan isim-fiil olumsuz eki alır: bul-ma-mak, sor-ma-mak, anla-ma-mak, hatırla-ma-mak, göster-me-mek, düşün-me-mek, gel-me-mek, bil-me-mek, gel-eme-mek, al-ama-mak vs.

-mAk ekini alan isim-fiil ilgi ve yaklaşma durum ekleriyle, iyelik ve çokluk eklerini almaz.

-mAk ekini alan isim-fiil, bulunma (+da, +de, +ta, +te), çıkma (+dan, +den, +tan, +ten) ve vasıta durumu (+la, +le) eklerini alır. Ör. Öğrenciler, *anlamakta* zorlandılar. Beşir, *olgunlaşmadan* korktu. Sırma, *film seyretmekle* Türkçesini çok geliştirdi.

-mA (-ma, -me) ekini alan isim-fiiller: Bu ek basit, türemiş ve birleşik fiillere gelerek fiilin gösterdiği işin adını bildirir. -mA'lı isim-fiil, fiilin gösterdiği oluş ve kılışı iş olarak ifade eder. Ör. kaçma, sakla-ma, kucakla-ma, paylaş-ma, geç-me, düşün-me, bil-me, değiştir-me, etkile-me, ekleyebil-me, okuyabil-me, hasta ol-ma, memnun ol-ma, hesap et-me, not et-me, piknik yap-ma vs.

-mA ekini alan isim-fiil olumsuz eki alır: duy-ma-ma, al-ma-ma, anla-ma-ma, gel-me-me, git-me-me, arkadaş ol-ma-ma, devam et-me-me, fark et-me-me vs.

-mA ekini alan isim-fiil, isim durum eklerinden ilgi, yaklaşma, bulunma, belirtme eklerini, iyelik ve çokluk eklerini alabilir. Bu nedenle isim özelliğini taşımaktadır. Ör. *Bağrıışma+lar* çevreyi rahatsız etti. *Koşma+lar*, *şakalaşma+lar* ve *gülüşme+ler* çocuklara husustur. *Okuma+(n)ın faydası* büyüktür. Öğrencinin *çalışma+(s)ı* bizi

sevindirdi. Salı *danışma günü* olur. *Yazma yöntemi* gelişecek. *Okuma+(y)a*, *yazma+(y)a* karar verdiler. *Düşünme+(y)e*, *tartışma+(y)a* almıştık. *Tartışma+da* başarılıdılar. Nurdal'ın yeni *çalışma+(s)ı*ndan söz ettik.

Edilgen fiillerin -mA ekini alan isim-fiil, isim çekimine girer. -mA ekini alan isim-fiillerin çekimleri etken fiillerle değil, edilgen fiillerle olur. Ör. Ders, öğrenilmelidir. Bu konu, benim tarafımdan *araştırılmalı*.

-(y)İş (-iş, -iş, -uş, -üş) ekini alan isim-fiiller: Bu ek, fiildeki oluş ve kılış anlamını değiştirmeden daha çok kılışın tarzını gösteren isim-fiiller yapar. Ör. *Açılış* gecikince, mağazaya *giriş* zorlaştı. İlk önce *haykırış*, ondan sonra *kucaklayış* hepimizin ilgimizi çekti.

-(y)İş sıfat-fiil eki, işteşlik çatısı dışında bütün basit, türemiş ve birleşik fiil kök ve gövdelerine gelebilir. Ör. *anla-(y)iş*, *anlat-ış*, *bak-ış*, *giyin-ış*, *gözlet-ış* vs.

-(y)İş'lı isim-fiiller belirtili ve belirtisiz isim tamlaması yapabilirler. -(y)İş'lı isim-fiiller belirtili ve belirtisiz isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan görevinde olabilirler. Ör. *giyin+iş* tarz+ı, *yaşa-(y)iş* düzen+i, *inan+ış* sistem+i, *düşün+üş* dünya+sı, güneş+in *doğuş+u* ve *batış+ı*, *gülüş+ün* sebep+i, çocuklar+ın *gülüşler+i*, *doğuş+un* ürün+ü, bakışlar+ın *anlayış+ı*.

Kısaca, -mAk'lı isim-fiiller hareket adı, -mA'lı isim-fiiller iş ve kılış adı, -Iş'lı isim-fiiller ise kılış tarzı adıdır. İsim-fiil ekleri fiil köküne doğrudan getirilir (gel-mek, gel-me, gel-iş). Fiil gövdesinde fiil çatı eki varsa, isim-fiil eki ona eklenir (yaz-ıl-mak, yaz-ıl-ma, yaz-ıl-ış).

3. SIFAT-FİİLLER (PARTİSİPLER)

Fiil kök ve gövdelerine sıfat-fiil ekleri gelerek sıfat-fiiller yapılıır. Türkçede -An (-an, -en), -r, (I)r, -Ar (-ar, -er), -mAz (-maz, -mez), -AcAk (-acak, -ecek), -mİş (-miş, -miş, -muş, -müş), -Dık+I (-dık, -dik, -duk, -dük, -tık, -tik, -tuk, -tük) ve -AsI (-ası, -esi) ekleri sıfat-fiil yapan eklerdir.

Sıfat-fiiller hem fiillerin hem de sıfatların özelliklerini içerirler. Bir yandan sıfat-fiiller, fiiller gibi, zaman ve hareket anlamını taşır. Diğer taraftan ise, isimler gibi, çokluk ekini, isim durum eklerini ve iyelik eklerini alır. Sıfat-fiiller, fiillerin geçici sıfat şekilleridir. Ör. konuşkan çocuk (konuşkan sıfatı: kalıcı bir özellik ifade eder); *konuşan* çocuk (konuşan sıfat-fiili: geçici bir özellik ifade eder çünkü biraz sonra değişebilir, *ağlayan* veya *gülen* çocuk olabilir).

Bu eklerin çoğu zaman ekleridir: -r, -(I)r, -Ar geniş zaman eki (bit-er iş), -mAz olumsuz anlamı veren geniş zaman eki (bit-mez iş), -AcAk gelecek zaman eki (bit-ecek iş) ve -mİş belirli geçmiş zaman eki (bit-miş iş).

Sıfat-fiil ekleri fiil kök ve gövdelerine doğrudan getirilir. Ör. yaz-an, yaz-(ı)l-an. Çokluk eki, isim durum ekleri ve iyelik ekleri sıfat-fiil ekinden sonra gelir. Ör. yaz-ıl-an+lar, yaz-ıl-an+a, yaz-dığ+ım.

-(y)An (-an, -en) sıfat-fiil eki: Genellikle geniş zaman ve şimdiki zaman ifade eder. Ör. koş-an (çocuk), gel-en (adam), bil-en (öğretmen), duyul-an (öykü), sevil-en (bebek), güldür-en (şaka), uçuş-an (kuşlar), yaşa-(y)an (efsane), yürü-(y)en (kedi), sakla-ma-(y)an (doğa), kız-ma-(y)an (müdür), gez-me-(y)en (komşu) vs.

-(y)An Sıfat-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Şimdiki zaman ve eş zamanlılık ifade eder.	Şu <i>koşan</i> çocuk benim torunumdur. Hanımefendi, bakınız <i>gelen</i> adam kardeşiniz değil mi? Mektubu <i>okuyan</i> dayım gülümsedi. Koltukta <i>oturan</i> çocuk resimli kitabını okuyordu. <i>Yürüyen</i> adamlar şakalaşıyorlar.
Geçmiş zaman ve önceliklik bildirir.	Ağaçlardan <i>düşen</i> yaprakları süpürdüler. Çocukları <i>korkutan</i> ve <i>döven</i> kişiler kaçtılar.
Gelecek zaman ve sonrakilik de çok nadir ifade eder.	Yarın, tanıtıma <i>gelen</i> kişilere birer kitap armağan edeceksin.

-r, -(İ)r (-(i)r, -(i)r, -(u)r, -(ü)r), -Ar (-ar, -er) sıfat-fiil eki: Geniş zamanla ilgili sıfat bildirir. Ör. bil-(i)r (adam), çal-ar (saat), gül-er (yüz), çarp-ar (kalp), dayanıl-(ı)r (yük) vs.

-r/-(İ)r/-Ar Sıfat-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Olanak ya da izin ifade eden kipsellik bildirir, niyet ve öngörülerini ifade eder.	Zeki, tahsilli ve <i>güvenilir</i> bir kişi ve uzmandır.
Olanak anlamı, -Abil- eki ile daha belirgindir.	Bu toplantının amacı <i>gerçekleşebilir</i> projeler yürütmektir.
Genel şimdiki zaman ifade eder.	<i>Güler</i> yüzlü kadın tahmin edilir raporu işçilere okudu.

-mAz (-maz, -mez) sıfat-fiil eki: Aslında olumsuzluk veren geniş zaman ekidir. Ör. bil-mez (adam), çal-maz (saat), gül-mez (yüz).

-mAz Sıfat-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Geniş ve şimdiki zamanın olumsuzunu ifade eder.	Münevver, <i>anlaşılmaz</i> öykü anlattı. Neşenur ve Şerif <i>beklenilmez</i> soru sormuşlar.

-(y)AcAk (-acak, -ecek) sıfat-fiil eki: Gelecek zamanla ilgili sıfat bildirir. Ör. girecek (öğrenci), yaşa-(y)acak (şiir), dur-ma-(y)acak (otobüs).

-(y)AcAk Sıfat-Fiilin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Zaman açısından sonrakilik (gelecek zaman) bildirir.	<i>Okunacak, tartışılacak</i> şiirlerimiz var. <i>Yemeğe kalacak</i> misafirler yola çıkmışlar.
İyelik ekini alınca <i>-y(AcAğI)</i> biçiminde ortaya çıkar ve kipsellik, daha doğrusu öngörüsellik ve tasarlama bildirir.	<i>Söyleyeceğim</i> cevabı sadece ben bilirim. <i>Okuyacağın</i> kitap ilgin tutmalı. <i>Çalışacağı</i> iş ilginç olacak.

-AsI (-ası, -esi) sıfat-fiil eki: Gelecek zamanla ilgili gereklilik, istek, niteleme vb. ifade eden sıfatlar yapar. Ör. ol-ası (iş), yaşanıl-ası (şehir), yıkıl-ası (direk), öpül-esi (el) vs.

-AsI Sıfat-Fiilin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Gelecek zamanı ifade eder.	<i>Yaşanılasi</i> şehir gibi geldi ona. <i>Çevresinde övülesi değerler</i> bulur.

-mİş (-miş, -miş, -muş, -müş) sıfat-fiil eki: Geçmiş zamanla ilgili sıfat ifade eder. Ör. yaz-mış (mektup), pişmiş (yemek), geçmiş (yıllar), okumuş (adam) vs.

-mİş Sıfat-Fiilin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Geçmiş zaman bildirir.	Oyunda <i>yırtılmış</i> pantolon ile eve döndü. <i>Eskimiş</i> eşyaları eskiciye verdiler.

-Dık+I (-dık, -dik, -duk, -dük, -tık, -tik, -tuk, -tük) sıfat-fiil eki: Geçmiş zaman anlamı verir. Ör. tanı-dık (adam), bil-diğ-(i)m (konu), bul-duğ-(u)n (ev), gül-düğ-(ü)müz (oyun), bak-tığ-(ı)mız (film), geç-tiğ-(i)n (yol), söyleme-dik (sır), alışılma-dık (yemek) vs.

-DİK Sıfat-Fiilin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Geçmiş zaman bildirir.	Çözülmedik sorundan dolayı çalmadık kapı kalmadı. <i>Anlaşılmadık</i> soru var mı?
<i>-DiğI</i> biçiminde ortaya çıkar ve eş zamanlılık (şimdiki zaman) bildirir.	Şu inşa <i>ettiğiniz</i> bina herkesin ilgisini çeker. Çocuklar dedenin <i>anlattığı</i> masalı beğendiler.
İyelik ekini alınca <i>-DiğI</i> biçimi öncekilik (geçmiş zaman) bildirir.	Biraz önce <i>yediği</i> pastayı annesi yapmıştı. Yıllar önce <i>gezdikleri</i> köyleri hatırlıyordu.

-DİK sıfat-fiil eki, olumlu şekilde iyelik ekleri ile kullanılır. Ör. gezdiğim (şehir), okuduğum (kitap), yazdığı (şiir), yaptığımız (ev), içtiğiniz (çay), beğendikleri (araba). Bu

sıfat-fiil, olumsuz aktif fiillerde de iyelik ekleriyle kullanılır. Ör. gezmediğim (şehir), okumadığın (kitap), yazmadığı (şiiir), yapmadığımız (ev), içmediğiniz (çay), beğenmedikleri (araba) vb. -DİK sıfat-fiil ekini alan sıfat-fiil, edilgen olumsuz fiillerde, iyeliksiz kullanılır. Ör. okunmadık (kitap), gezilmedik (yer), görülmedik (şehir) vb.

Buna göre -DİK sıfat-fiili olumlu ve etken olumsuz fiillerde istisnalar dışında zorunlu olarak iyelik ekleriyle kullanılır; edilgen olumsuz fiillerde ise iyeliksiz kullanılır. Ör. *Gördüğümüz* şehir çok ilginçtir. *Okuduğum* kitap çok yararlıdır. *Görmediğimiz* şehir çok uzaktır. *Okumadığım* kitap çok kalındır. *Görülmedik* şehir kalmadı. *Okunmadık* kitap kalmadı.

Sıfat-fiil ekleri, fiillerden sıfat yapar. Ör. *Gelen* öğretmen hepimizi hayran etti. Sıfat-fiili bazen isim gibi kullanırız. Ör. *Gelen* hepimizi hayran etti.

Sıfat-fiiller bir cümlede nesne ve yer bildiren tamlayıcısı olurlar. Ör. *Geleni* herkes sevdi. *Gelene* çok ders verecekler.

4. ZARF-FİİLLER (GERUNDİUMLAR)

Fiil kök ve gövdelerine zarf-fiil ekleri gelerek zarf-fiilleri oluştururlar. Ünlü ile biten fiill ile sıfat-fiil eki arasına /-y-/ yardımcı ünsüz girer. Zarf-fiil ekleri ünlü ve ünsüz uyumlarına uyar. Yalnız -ken zarf-fiil eki ünlü ve ünsüz uyumlarına uymaz. Türkçede -A...A (-a, -e), -ArAk (-arak, -erek), -İp (-ip, -ip, -up, -üp), -İncA (-ınca, -ince, -unca, -ünce), -AlI (-alı, -eli), -mAdAn (-madan, -meden), -mAkSıZIn (-maksızın, -meksizin), -(I)r ...mAz (-r...maz, -r...mez), ken, -Dıkça (-dıkça, -dikçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, -tukça, -tükçe), -DIğIndA (-dığında, -diğinde, -duğunda, -dügünde, -tığında, -tiğinde, -tuğunda, -tüğünde) ekleri zarf-fiil yapan eklerdir.

Zarf-fiiller fiillerin zarf şekilleridir. Zarf-fiiller, hareket hâlini ifade eder ve kişiye bağlanmazlar. Zarf-fiiller esas fiilin durumunu bildirir.

Zarf-fiiller çokluk eki, isim durum ekleri ve iyelik ekleri almazlar. Sadece -DIğIndA zarf-fiil eki istisna olarak iyelik eklerini alır. Cümlede zarf-fiiller, zarf görevi yaparlar.

-(y)A...-(y)A (-a...-a, -e...-e) zarf-fiil eki: Tekrar hâlinde, en az ikili kullanılır. Bu ekle yapılan zarf-fiil iki işin art arda gerçekleştiğini bildirir. Ör. bak-a bak-a, sev-e sev-e, anlat-a anlat-a, gül-e gül-e, yürü-(y)e yürü-(y)e, bat-a çık-a.

-(y)A...-(y)A Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Durmadan, sürekli veya sık sık tekrarlanan ya da yapılan olayları ifade eder.	Demirel, dersi <i>anlata anlata</i> yoruldu. Fidan, çalışa çalışa Türkçeyi öğrendi. Alev, mavi denize <i>baka baka</i> dinlenir. Bebek <i>düşse kalka</i> yürümeyi öğrendi.
-ArAk zarf-fiil eki yerine kullanılabilir.	Dağları gezerek yaz tatilini geçirdi. Dağları <i>geze geze</i> yaz tatilini geçirdi.

-(y)ArAk (-arak, -erek) zarf-fiil eki: Bu ekle yapılan zarf-fiil iki işin art arda yapıldığını ifade eder. Ör. yaz-arak, çiz-erek, dinle-(y)erek, anla-(y)arak. Esas fiilin durumunu bildirir.

-(y)ArAk Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Kesin bir eş zamanlılık bildirir.	Haldun, sokakta <i>yürüyerek</i> şarkı söylüyor.
Sıralama işlevi ifade eder.	Neslican, çocukları <i>bırakarak</i> işe gitti.
Belli durumlarda -(y)Ip zarf-fiil eki yerine ArAk zarf-fiil eki kullanılmaktadır çünkü Ip zarf-fiil eki sıralama işlevini hemen hemen yitirmiştir.	-(y) Türkiye'yi gezip Türkçe öğrenecekler. -(y) Türkiye'yi <i>gezerek</i> Türkçe öğrenecekler.
"ve" bağlacı yerine kullanılabilir.	Nazlı bahçede oynamış ve düşmüş. Nazlı bahçede <i>oynayarak</i> düşmüş.

-(y)Ip (-ıp, -ip, -up, -üp) zarf-fiil eki: Bu ekle kurulan zarf-fiiller iki işin art arda yapıldığını gösterir. Ör. gel-ip, dinlen-ip, uzan-ıp, uyu-(y)up, gül-üp.

-(y)Ip Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Sıralama işlevi ifade eder, bir olay bittikten sonra diğer olay başlar.	Melis diplomayı <i>alıp</i> işe başladı.
"ve" bağlacı yerine kullanılabilir.	Nurdal, eve döndü ve kahve pişirdi. Nurdal, eve <i>dönüp</i> kahve pişirdi.
Eş zamanlılık bildirir (belli durumlarda).	Bütün akşam çay <i>içip</i> sohbet etmişler.

-(y)Inca (-inca, -ince, -unca, -ünce) zarf-fiil eki: Bu ekle oluşan zarf-fiiller hareket durumunun ortaya çıktığı anı bildirirler. Ör. kal-inca, gel-ince, duy-unca, gül-ünce, başla-(y)inca. Bütün bu zarf-fiillerde şu zaman ifadesi de vardır: kaldığı zaman, geldiği zaman, duyduğu zaman, güldüğü zaman. Bunun için birçok cümlede -Inca eki yerine *-Diğİ (-dığİ, -diğİ, -duğİ, -düğİ, -tığİ, -tiğİ, -tuğİ, -tüğİ)* + *zaman biçimini* kullanırız. Ör. Eve *gelince* film seyreder. Eve *geldiği zaman* film seyreder.

-(y)Inca Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
İki olay arasında önceliklik ilişkisi bildirir.	Berrin <i>düşünce</i> ağlamaya başladı.
İki olay arasında nedensellik ilişkisi bildirir.	Doktorun verdiği hapları <i>içince</i> iyileşmiş.
Sıralı bağımsız cümleler yerine kullanılabilir.	İstanbul'a gitti, Aya Sofya'yı ziyaret etti. İstanbul'a <i>gidince</i> Aya Sofya'yı ziyaret etti.
"ve" bağlacı yerine kullanılabilir.	Salona girdi ve misafirleri gördü. Salona <i>girince</i> misafirleri gördü.
<i>-DiğİnDA</i> ve <i>-Diğİ zaman</i> yerine kullanılabilir.	Evden çıktığında hava bulutluydu. Evden çıktığı zaman hava bulutluydu. Evden çıkınca hava bulutluydu.

-(y)AlI (-alı, -eli) zarf-fiil eki: Bu ekle yapılan zarf-fiiller bir süre, devamlılık bildirirler. Ör. gel-eli, geç-eli, yap-alı, bul-alı, alma-(y)alı, görme-(y)eli.

-(y)AlI Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Önceliklik ilişkisi bildirir; başlangıç zamanı ile konuşulan zaman arası süreci gösterir.	Yurt dışından <i>geleli</i> bir ay oldu. İzmir'e <i>geleli</i> bir ay oldu. Bu mesleği çalışalı birçok şey öğrendim.
Başlangıçtan bu yana aralıksız olay ifade eder.	Celile işe girdi <i>gireli</i> faaliyetler çoğaldı.
"Beri" edatıyla birlikte belli bir noktadan hareket ifade eder.	Filoloji fakültesine <i>yazılalı</i> beri dört yıl oldu.
<i>-DiğİmdAn beri</i> yerine kullanılabilir.	Bu ansiklopediyi <i>okuduğumdan beri</i> birçok şey öğrendim. Bu ansiklopediyi <i>okuyalı</i> birçok şey öğrendim.

-mAdAn (-madan, -meden) zarf-fiil eki: Bu zarf-fiil eki ile yapılan zarf-fiiller cümledeki yüklem durumunu ve zamanını olumsuz şekilde zarflar. Ör. uyu-madan, bak-madan, taşın-madan, ye-meden, iç-meden.

-mAdAn Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Yüklem durumunu ve zamanını kesinleştirir.	Mezun <i>olmadan</i> işe başladı.
“ve” bağlacı yerine kullanılabilir.	Yemeğini yemedi ve uyudu. Yemeğini <i>yemeden</i> uyudu.
“Önce / evvel” edatıyla birlikte zaman ilişkisinde sonrakilik, olayların oluş süreçleri eş zamanlı olmadığını bildirir.	Yağmur <i>yağmadan</i> önce eve gelmiş. Nazan, Türkiye’ye <i>gitmeden evvel</i> hazırlık yapmış.

-mAksızIn (-maksızın, -meksizin) zarf-fiil eki: Bu zarf-fiil eki ile yapılan zarf-fiiller cümledeki yüklem durumunu ve zamanını olumsuz şekilde zarflar. Ör. yorul-maksızın, kork-maksızın, konuş-maksızın, bil-meksizin, düşün-meksizin. .

-mAksızIn Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Yüklem durumunu ve zamanını kesinleştirir.	Şehri <i>gezmeksizin</i> geri döndüm. Geçmişe <i>bakmaksızın</i> geleceğe yöneliyoruz.
-mAdAn zarf-fiilin yerine kullanılabilir.	Geleceği <i>düşünmeden</i> okul okumadılar. Geleceği <i>düşünmeksizin</i> okul okumadılar.

-(I)r/-...mAz zarf-fiil eki: Geniş zamanın olumlu ve olumsuz şeklinin tekrarlanan fiil köküne getirilmesiyle meydana gelir. Bu zarf-fiil eki olayların aralıksız birbirini takip ettiğini ifade eder. Zarf-fiil cümlesi olayının bitişinden hemen sonra diğer olay başlar. Ör. gelir gelmez, başlar başlamaz, bulur bulmaz.

-(I)r/-...mAz Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Zaman açısından hemen, tezlik, öncelik ilişkisi bildirir, yani birinci olay ikinci olaydan önce gerçekleşir.	Mehmet Cansen’i <i>görür görmez</i> âşık oldu. Çiçekler <i>açar açmaz</i> bahçeye ilkbahar kokusu yayıldı. Macide, koşan çocuğu <i>tutar tutmaz</i> kucakladı. Nermin, <i>gelir gelmez</i> yeni haberi söylemiş.

-ken zarf-fiil eki: i- fiilinin zarf-fiilidir. -ken zarf-fiil eki ile kurulan zarf-fiiller bir durumda bulunmanın zamanını ifade eder. (-i)ken, i- fiilinin tek zarf şeklidir.

-ken zarf-fiil ekini fiil çekim eklerine, genellikle şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve belirsiz geçmiş zaman kiplerine kişisiz ekleriz. Ör. bekliyor-ken, oynuyor-ken, bakar-ken, geçer-ken, alacak-ken, yapacak-ken, gelmiş-ken, bulmuş-ken vs.

-ken zarf-fiil eki ile yapılan zarf-fiiller, cümlede zarf olurlar.

-ken Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Bir durumda bulunmanın zamanını ifade eder.	<i>Okuyorken</i> tatlı yemeyi severdim.
Geniş zaman kipine gelince belirgin eş zamanlılık bildirir.	Ekrem, televizyon <i>seyrederken</i> kahve içer. Dalga, resim çiziyorken müzik dinliyor. Arzucan ve ben ders çalışırken cips yeriz. Halk komediyi <i>izlerken</i> çok gülecek. Bülent gitar çalarken şarkı söyler.
Belirsiz geçmiş zaman ekine gelince önceliklik ile nedensellik, fırsattan yararlanmayı ifade eder.	İstanbul'a <i>gelmişken</i> Boğaz'ı ve adaları da gezdik. Liseye <i>gitmişken</i> öğretmenlerimi de ziyaret ettim. Yurt dışına gitmeye <i>niyetlenmişken</i> ailesinin uyarısıyla vazgeçti. Hasta <i>iyileşmişken</i> birdenbire fenalaştı.

-DİKÇA (-dıkça, -dikçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, -tukça, -tükçe) birleşik yapılı zarf-fiil eki (-DİK+ÇA): Olayın sıklıkla veya adım adım gerçekleştiğini bildirir. Bu zarf-fiil eki, zarf-fiil cümlesinin olayı ile diğer cümlenin olayı eş zamanlı olduğunu da bildirir. Ör. al-dıkça, iste-dikçe, oku-dukça, gül-dükçe, yap-tıkça, geç-tikçe, konuş-tukça.

-DİKÇA Zarf-Fiilinin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Eş zamanlılık bildirir.	Ahu, <i>konuştukça</i> düşüncelerine emin oluyordu. <i>Düşündükçe</i> sorunu daha kolay çözmüşler. Kavgalar çoğaldıkça huzur kaçıyor. Edebiyat sohbetleri <i>sıklaştıkça</i> iletişim güçlenir.

-DIĞINDA (-dığında, -diğinde, -duğunda, -düğünde, -tığında, -tiğinde, -tuğunda, -tüğünde) birleşik yapılı zarf-fiil eki: Önceliklik ifade eder. Zarf-fiil cümlesi olayı ile

diğer cümle olayı arasında zaman ilişkisi genellikle bir önceliklidir. Ör. yaz-dığında, gir-diğinde, dur-duğunda, yüz-düğünde, yat-tığında, geç-tiğinde, kork-tuğunda, çök-tüğünde. -DiğIndA zarf-fiil eki istisna olarak iyelik ekini alır. Ör. Ben *geldiğimde* sen çalışıyordun. Sen *geldiğinde* o ayağa kalktı. O *geldiğinde* hepimiz sevindik. Biz *geldiğimizde* sinema dolmuştu. Siz *geldiğinizde* misafirler hâlâ gelmemişti. Onlar *geldiğinde* çocuklar uyumuştı.

-DiğIndA Zarf-Fiilin İfade Ettiği Anlamlar	Örnekler
Önceliklik zaman ilişkisi bildirir, asıl fiilden önceki zamanı ifade eder.	Müdür sınıfa <i>girdiğinde</i> öğrenciler ayağa kalktılar. Mesude dışarıya çıktığında kar hâlâ yağıyordu. Ben mutfağa <i>girdiğimde</i> çocuklar kahvaltı yapıyorlardı.
-DiğI zaman yerine kullanılabilir.	Nur eve <i>geldiği zaman</i> kimse yoktu. Nur eve <i>geldiğinde</i> kimse yoktu.
Bazı durumlarda -Inca zarf-fiilin yerine kullanılabilir.	Servi kenti <i>gezince</i> fotoğraf çekecek. Servi kenti <i>gezdğinde</i> fotoğraf çekecek.

5. SONUÇ

Türkçedeki isim-fiiller, sıfat-fiiller, zarf-fiiller belirli isim-fiil ekleri, sıfat-fiil ekleri ve zarf-fiil ekleri ile yapılır.

Türkçede isim-fiill ekleri -mAk (-mak, -mek), -mA (-ma, -me), -Iş (-iş, -iş, -uş, -üş), sıfat-fiil ekleri -An (-an, -en), -r, (I)r, -Ar (-ar, -er), -mAz (-maz, -mez), -AcAk (-acak, -ecek), -mIş (-mış, -miş, -muş, -mü), -Dık+I (-dık, -dik, -duk, -dük, -tık, -tik, -tuk, -tük), -AsI (-ası, -esi), zarf-fiil ekleri ise -A...A (-a, -e), -ArAk (-arak, -erek), -Ip (-ip, -ip, -up, -üp), -IncA (-ınca, -ince, -unca, -ünce), -AlI (-alı, -eli), -mAdAn (-madan, -meden), -mAksIzIn (-maksızın, -meksizin), -(I)r ...mAz (-r...maz, -r...mez), ken, -Dıkça (-dıkça, -dikçe, -dukça, -dükçe, -tıkça, -tikçe, -tukça, -tükçe), -DIğIndA (-dığında, -diğinde, -duğunda, -düğünde, -tiğında, -tiğinde, -tuğunda, -tüğünde). Her ek, bu fiillimselere farklı anlam katarak Türkçenin dilini zenginleştirdi.

BEYAN

Yazar çıkar çatışması olmadığına beyan etmektedir

KAYNAKÇA

1. Ахмед, Октај. (2008). Вовед во морфологија на турскиот јазик. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
2. Aksan, Doğan. (2009). *Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
3. Bayraktar, Nesrin. (2004). *Türkçede Fiilimsiler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
4. Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine; Gencan, Nejat. (2011). *Türkçe Biçim Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
5. Ergin, Muharrem. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
6. Korkmaz, Zeynep. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri - Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
7. Özsoy, Sumru; Balcı, Ayla; Turan, Deniz Ümit. (2012). *Genel Dilbilim 1*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
8. Özsoy, Sumru; Emeksiz, Erk Zeynep; Turan, Deniz Ümit. Uzun, Leyla. (2013). *Genel Dilbilim 2*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
9. *Türk Gramerinin Sorunları – Bildiriler*. (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları - Ankara.